

İLKOKUL 4. SINIF SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDAKİ DEĞERLERİN KAZANDIRILMASI SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğrtm. Ersin Sağlam
Etili İlkokulu
ersinsag@hotmail.com

Doç. Dr. Salih Zeki Genç
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
szgenc@yahoo.com

Özet

Bu araştırmanın amacı, öğretmen görüşlerine göre, ilkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin kazandırılması sürecinde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğunu belirlemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde betimsel bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2013-2014 eğitim öğretim yılında seçkisiz örneklem yoluyla seçilmiş Çanakkale merkez ve ilçelerinden (Çan, Biga, Bayramiç ve Gelibolu) dördüncü sınıf okutan 102 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Verilerin analizinde betimsel istatistik (frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma) kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen görüşlerine göre; dördüncü sınıf öğrencilerinin değerleri kazanımlarını arkadaş çevresi, ailenin eğitim düzeyi ve medyanın önemli ölçüde etkilediği, değerlerin öğretimi sürecinde en çok uygulanan yöntem tekniğin açıklama ve anlatma, soru-cevap ve model olma olduğu, öğretim sürecinde en çok karşılaşılan güçlüklerin okul dışı çevrenin olumsuz etkisi, yetişkinlerin değer konusunda yeterli örnek olamaması ve öğrenci çalışma kitabında değerlerle ilgili yeterli etkinlik olmaması, dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal yaşamlarında en yüksek düzeyde kullandıkları değerlerin "Misafirperverlik", "Vatanseverlik" ve "Aile birliğine önem verme" olduğu, değerlerin ne düzeyde kazanıldığını belirlemek için, ölçme değerlendirme türlerinden en çok kullanılanların yazılı ve sözlü anlatım, soru-cevap ve gözlem yapma olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Değerler, sosyal bilgiler dersi, değerler eğitimi.

EVALUATION OF THE DIFFICULTIES IN THE PROCESS GAINING OF VALUES IN SOCIAL STUDIES CURRICULUM IN PRIMARY SCHOOL 4TH CLASSES

Abstract

The aim of this research, according to views of teachers, is to determine what are the difficulties encountered in the process of value attainment which is in social studies lesson programme for 4th graders in primary school. It has been implemented a descriptive survey model which is one of the quantitative research methods in the survey. The sample of the research was 102 randomly selected teachers who teach to 4th graders in Çanakkale and its districts (Çan, Biga, Bayramiç and Gelibolu). In analyzing the data, descriptive statistics (frequency, percentage, mean and standard deviation) were used.

According to the results of research, according to views of teachers; attainment of values in the social studies lesson programme of 4th graders are considerably affected by group of friends, education level of parents and media. It was determined that the most frequently referred method used by teachers during the teaching of values in the social studies programme are explanation of techniques and approaches, question and answer and being a model teaching method. It was also indicated that the most frequently encountered difficulties by teachers during the teaching of values determined in the social studies lesson programme are adult's negative effect of out of school environment, not being a good model, and not having enough activity about values in the coursebooks. Most frequently used values by fourth graders in their social life are 'Hospitality, Patriotism

and Unity of Family. In order to determine to the what extent values are attained, most frequently used assessment and evaluation types are verbal and written expression, question –answer and observation method.

Key Words: Values, social studies, values education.

GİRİŞ

Günümüzde dünya ülkelerinin birçoğunda ve Türkiye’de insani değerlerde ciddi aşınmalar gözlenmektedir. Bu olumsuz süreç, toptan insanlık ailesini tehdit eder boyutlara ulaşma eğilimindedir. İnsanlar her türden değerlerinden uzaklaştıkça insanlığını da kaybetmeye yüz tutmaktadır. Yaşanan bu gidişatı olumluya çevirmek üzere neredeyse bütün dünya bir arayışa girmiştir. Bu arayış sonucunda eğitim basamaklarında uygulanmak için değerler eğitimi diye ifade edilen yeni bir eğitim modeli öngörülmüştür (Yaman, 2012: 15).

Eğitim, yetiştirmek istediği kişilerin en iyi donanıma sahip olmasını istemenin yanında bireylerin en iyi karaktere ve bilince de sahip olmasını ister. Dünyanın her yerinde eğitim, kişilerin içinde doğup büyüdükleri toplumun değer yargılarını benimsemelerini de ister. Türk milli eğitim politikalarında da hedef olarak belirtilen; toplumun ihtiyacı olan bilinçli, kültürlü, değerlerine sahip, özellikle Türk milli eğitiminin amaçlarında vurgulanan hedeflere ulaşmada ve yurttaşları bu doğrultuda yetiştirme konusunda eğitim sistemimize önemli görevler düşmektedir (Ulusoy, 2007). Eğitim sisteminin genel amaçları arasında yer bulan değerlerin öğrenciler tarafından kazanılıp kazanılmadığını test etmeye ihtiyaç vardır. Çünkü okullarda bilişsel davranışlara ulaşma düzeyleri devamlı kontrol edilirken, duyuşsal davranışlar devamlı bir şekilde kazandırılmamakta ve ölçülmemektedir. Öğrencilerin ilköğretim programları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeylerinin tespit edilmesi hem okullarımızın duyuşsal davranışlar kazandırmadaki başarısı hem de toplumsal değerler hakkında aydınlatıcı olacaktır (Akbaş, 2004).

Kültürel birikimin hızlı olması, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, küreselleşen dünyada farklı toplumların birbirleriyle etkileşime girmesi şüphesiz ki toplum ve aile yapısında var olan değerleri de etkilemektedir. Bu değişim ahlaki, sosyal, kültürel boyutta yaşamın her alanında özellikle de eğitim kurumları olan okullarda kendini göstermektedir. Eğitim sistemindeki yarışmacılık öğrencilere milli, kültürel ve evrensel değerleri kazandırılmasını, iyi vatandaşlar yetiştirilmesini ikinci plana atmış olup; hoşgörü, dürüstlük, merhamet, sorumluluk, nezâket gibi değerleri kazanamayan bireylerin daha kolay şiddet olaylarının içine girdikleri söylenebilir (Deveci, Karadağ ve Yılmaz, 2008). Hızla değişen dünya düzeninde toplumlar üzerinde önemli bir yere sahip olan değer kavramında sürekli bir değişim görülmektedir. Bundan dolayı çocuklarının daha uyumlu, mutlu ve sosyal bir role sahip olmasını isteyen anne ve babaların işleri günümüzde çok da kolay görülmemektedir. Çünkü sağlıklı ve topluma yararlı bireylerin yetiştirilmesinde en önemli katkı şüphesiz ki aileye düşer (Şen, 2007: 14). Çoğu eğitimciye göre çocuğun ilk eğitim ortamı olan aile, gelecekte çocuklar için önemli olan ahlaki duyarlılıkların temelini, sevgiyi, saygıyı, güveni ve daha birçok değer ve becerinin öğretilmesine temel oluşturur. Bu nedenle, çocukların duygularının aile ortamında beslenip geliştirilmesi, ilgilerinin ev ortamında teşvik edilip desteklenmesi, yeteneklerinin, hünerlerinin ve duyarlılıklarının gelişmesi son derece önemli bir husustur (Hökelekli ve Gündüz, 2007: 388). Değerlerin aile ortamında öğretilmesiyle ilgili tartışmalar da yaşanmaktadır. Örneğin: “Ana-babalar çocuklarına hangi değerleri aşılamalıdır? Değerleri kabullenmeleri için çocuklar nasıl ve ne şekilde eğitilmeli? Değer eğitiminde ceza mı demokratik yollar mı daha çok tercih edilmelidir? vb.” Burada ailelere önemli görevler düşmektedir. Çünkü eğitim alanında garantili, basamaklı reçeteler verilememekte; bunun yerine yeni fikirler ve çözüm önerileri getirilmektedir. Aileler de bu önerilerden kendilerince neyin iyi ve daha önemli olduğuna, nerede sınır koyup nerede olayları kendi haline bırakmaları gerektiğine ya da nerede müdahale etmek zorunda kalacaklarına karar vermelidir (Beil, 2003: 8-9).

Bir toplum, geleceğini ancak her yönüyle iyi yetiştirmiş, bir takım değerlere sahip donanımlı bireyler tarafından inşa eder. Bu bireylerin yetiştirme süreci, önce ailede daha sonraki dönemlerde okulda devam eder. Sosyal bir gerçeklik olarak her aile, bir takım değerleri çocuklarına bilinçli ya da bilinçsiz aktarmaya çalışır. Burada en önemlisi “hangi değerler, hangi yaşta ve nasıl aktarılmalıdır?” sorusuna cevap bulmaktır. Özellikle ilköğretim

çağından itibaren belirli değerleri bireylere kazandırmak eğitim sistemimizin en önemli görevleri arasında yer almaktadır (Yel ve Aladağ, 2009). Değer kazandırma esnasında yaşanan dünya ve insanlar konusunda öğrencilere sürekli karamsar tablolar çizmek yerine, ana baba, öğretmen veya çevredeki bir vatandaş olarak onlara nasıl destek olunacağı konusunda bilinçli olmaya çalışmak daha faydalı olacaktır. Özellikle zor anlarda, gerek dünyada, gerekse insan hayatında olumlu yansımaları olan pozitif düşüncelere dayanmak, tartışmak ve yakınlık yerine düşünceleri uygulamaya geçirmek daha doğru bir davranış olacaktır. Değer kazandırmada toplumsal değişim anne-baba veya eğitimciler için “bireyin, önce kendinden, çocuklarıyla birlikte yakın çevresinden başlayarak”, iyimser bir dünya görüşü sergilemesiyle sağlanabilir. Aile, çevre ve okul değer eğitiminin önemli ve vazgeçilmez parçalarıdır. Ailede öğretilecek değerler ile çevre ve okulda öğretilecek değerler birbirine yakın ve tamamlar nitelikte olacaktır. Bu sebeple her zaman her yerde değerlerle karşılaşabileceği unutulmamalıdır (Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 100).

Değerler yaşanılarak bir kimlik kişilik boyutu haline gelir. Ancak değer eğitiminin vazgeçilmez bir önkoşulu vardır. Bu önkoşulda öğrencilerin ailelerde ve okullarda yaşamlarında önemli olan değer yargılarını seçmekteki özgür iradedir. Değerler eğitimi baskıcı bir ortamda yapıldığı takdirde, bir dayatma, baskı ve koşullandırmaya dönüşmekten ileri götüremezsiniz. Değer eğitiminde model olmak, değerleri yaşayarak kazanmak çok önemlidir. Öğretmenlerin kişiliği, model olma özelliği, bu aşamada belirleyici bir özellik taşır (Çağlar, 2005). Okullarda değerlerin nasıl öğretileceği ile ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların bir kısmı değerlerin doğrudan öğretimine, bir kısmı da akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vererek değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci yoluyla kazanımına yöneliktir. Değer eğitimi yaklaşımlarının bazıları ders programlarının içinde etkinlik olarak yer alırken, bazıları da okulun açık ve örtük tüm programı içinde yer almaktadır (Doğanay, 2011: 236).

Sosyal bilgiler dersi, aslında bir değer eğitimi dersidir. Çünkü tarihsel bir içeriğe sahip olması, farklı kültürleri ve yaşam hikâyelerini anlatması yönüyle iyi değerlerin verilmesi bakımından önemlidir. Sosyal bilgiler dersinin çok disiplinli olması da, değer eğitimi bakımından bir zenginlik sayılabilir (Kan, 2010: 140). Sosyal bilgiler insanların birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimine odaklanmıştır. Bireylerin sahip olduğu değerler, tutumlar ve inançlar bu etkileşime neden olmaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler eğitimi bireylere demokratik değer, tutum ve inançlar geliştirme, var olan değerlerin farkına varma ve bunların diğer insanlarla ve çevreleriyle etkileşimlerini nasıl etkilediğini ortaya koyması bakımından önemli bir role sahiptir (Doğanay, 2009).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğretmen görüşlerine göre; ilkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin kazanımı sürecinde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğunu belirlemektir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Öğretmen görüşlerine göre, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirlenen değerleri;

1. Kazanım düzeyini etkileyen faktörler nelerdir?
2. Öğretiminde uygulanan yöntem, teknik ve yaklaşımlar nelerdir?
3. Kazanım sürecinde karşılaştıkları güçlükler nelerdir?
4. Sosyal yaşamlarında ne derece kullanmaktadırlar?
5. Ne düzeyde kazanıldığını belirlemek için kullanılan ölçme değerlendirme türleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Öğretmen görüşlerine göre, ilkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin kazandırılması sürecinde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğunu belirlenmesi için araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde betimsel bir çalışma yapılmıştır. Tarama modeli, belli özellikleri belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalara denir. Bu modelle deneğin bir konu hakkındaki görüşlerine ulaşılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011: 16).

Evren ve Örneklem

Evren (population), araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Örneklem (sample) ise, belli bir evrenden belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir (Karasar, 2010: 109-110). Bütün evreni çalışmak yerine evreni temsil eden sınırlı sayıda denek, olay veya olguyu incelemek çalışmayı kolaylaştıracaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmanın evrenini, 2013-2014 eğitim öğretim yılında Çanakkale merkez ve ilçelerinde 4.sınıf okutan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini 2013-2014 eğitim öğretim yılında seçkisiz örneklem yoluyla seçilmiş Çanakkale merkez ve ilçelerinden (Çan, Biga, Bayramiç ve Gelibolu) dördüncü sınıf okutan 102 öğretmen oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

İlkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerleri, öğrencilere kazandırma sürecinde öğretmenlerin karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi ve bunlara çözüm bulmak amacıyla Baydar (2009)'ın anketi geliştirilerek taslak anket formu oluşturulmuştur.

Öğretmenler için hazırlanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde öğretmenlere ait kişisel bilgiler (görev yaptığı okulun adı, cinsiyeti, meslekteki kıdem yılı, mezun olduğu okul türü, çalıştığı okuldaki öğrencilerin sosyo- ekonomik durumu) yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise değerlerin öğretim sürecini kapsayan sorular bulunmaktadır. Bu sorular değer kazanımını etkileyen faktörler, değer öğretiminde uygulanan yöntem, teknik ve yaklaşımların kullanım sıklığı, değer öğretiminde karşılaşılan güçlükler, öğrencilerin değerleri sosyal yaşamda ne derece kullandıkları, değerlerin ne düzeyde kazanıldığını belirlemek için kullanılan ölçme değerlendirme türleri, öğretmenlerin değer öğretiminde ve değerlerin kazanımında karşılaştıkları farklı güçlükler ve uygulanabilecek çözüm önerilerini kapsamaktadır. Anket formunun geliştirilmesinden sonra geçerlik çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada anket formunun kapsam geçerliğinin sağlanması için uzman görüşüne başvurulmuştur. Anketin güvenilirlik analizi için Croanbach Alpha değerine bakılmış ve $\alpha=.896$ olarak bulunmuştur. Ölçme aracının güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Son olarak uzman görüşleri sonrası alınan öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve anket formu uygulamaya hazır hâle getirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanması, Çanakkale İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden anketle ilgili gerekli yazılı izin alınmasıyla Çanakkale merkez ve ilçelerinden (Çan, Biga, Bayramiç ve Gelibolu) dördüncü sınıf okutan 102 sınıf öğretmeni ile yapılmıştır. Anketler 2014 yılı mayıs ayında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı bizzat kendisi, belirlenen okullara giderek öncelikle okulların müdürleri ile görüşerek gerekli izin belgelerini göstermiş, dördüncü sınıf öğretmenlerine araştırma hakkında kısa bir bilgi aktarımından sonra anket uygulamasını yapmıştır. Toplam 110 öğretmene anket uygulanmış ancak 8 tanesi analize uygun olarak doldurulmadığı için 102 anket değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 18.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Anketten elde edilen verilerde frekans (n), yüzde (%), aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde öğretmen görüşlerine göre; değer kazanımını etkileyen faktörler, değer öğretiminde uygulanan yöntem, teknik ve yaklaşımların kullanım sıklığı, değer öğretiminde karşılaşılan güçlükler, öğrencilerin değerleri sosyal yaşamda ne derece kullandıkları, değerlerin ne düzeyde kazanıldığını belirlemek için kullanılan ölçme değerlendirme yöntem ve teknikleri, öğretmenlerin değer öğretiminde ve değerlerin kazanımında karşılaştıkları farklı güçlükler ve uygulanabilecek çözüm önerileri sorularından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirlenen değerleri kazanım düzeyine etkisi olan faktörlerin öğretmenlerin görüşlerine göre dağılımı Tablo 1' de sunulmuştur.

Tablo 1: Öğretmen Görüşlerine Göre Öğrencilerin Değer Kazanımını Etkileyen Faktörlerin Betimsel İstatistikleri

Değer Kazanımını Etkileyen Faktörler	Hiç etkili değil	Etkili değil	Az etkili	Etkili	Çok etkili	$\bar{X}$	SS
Ailenin eğitim düzeyi	1 1.0	1 1.0	4 3.9	32 31.4	64 62.7	4.53	.71
Ailenin sosyo ekonomik düzeyi	1 1.0	2 2.0	14 13.7	53 52.0	32 31.4	4.10	.78
Yazılı ve görsel medya	1 1.0	- -	6 5.9	46 45.1	49 48.0	4.39	.69
Arkadaş çevresi	1 1.0	- -	2 2.0	39 38.2	60 58.8	4.53	.63
Sosyal bilgiler dersi	1 1.0	- -	24 23.5	57 55.9	20 19.6	3.93	.72
Diğer dersler	1 1.0	1 1.0	32 31.4	52 51.0	16 15.7	3.79	.74
Öğretmen öğrenci ilişkisi	1 1.0	4 3.9	21 20.6	50 49.0	26 25.5	3.94	.84

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğrencilerin değerleri kazanım düzeyini etkileyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin öğretmen görüşleri beşli bir derecelendirme ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Aritmetik ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin değer kazanımlarını en fazla etkileyen faktörlerin arkadaş çevresi ($\bar{X}=4.53$), ailenin eğitim düzeyi ($\bar{X}=4.53$) ve yazılı ve görsel medya ($\bar{X}=4.39$) olduğu görülmektedir. En az etkileyen faktörler arasında ise diğer dersler ($\bar{X}=3.79$) ve sosyal bilgiler dersi ($\bar{X}=3.93$) yer almaktadır. Değerleri kazanım düzeyini etkileyen faktörleri az etkiliden çok etkiliye doğru sıralarsak; diğer dersler, sosyal bilgiler dersi, öğretmen öğrenci ilişkisi, ailenin sosyo ekonomik düzeyi, yazılı ve görsel medya, ailenin eğitim düzeyi ve arkadaş çevresi olduğu söylenebilir.

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirlenen değerleri kazanımında uygulanan yöntem, teknik ve yaklaşımların öğretmenlerin görüşlerine göre dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Öğretmen Görüşlerine Göre Değer Öğretiminde Uygulanan Yöntem, Teknik ve Yaklaşımların Kullanım Sıklığının Betimsel İstatistikleri

Yöntem, Teknik ve Yaklaşımlar		Hiç bir zaman	Çok az	Ara sıra	Çoğu zaman	Her zaman	$\bar{X}$	SS
Drama	f	1	13	40	40	8	3.40	.84
	%	1.0	12.7	39.2	39.2	7.8		
Problem çözme	f	1	6	30	47	18	3.73	.85
	%	1.0	5.9	29.4	46.1	17.6		
Örnek olay	f	-	-	11	72	19	4.07	.53
	%	-	-	10.8	70.6	18.6		
Gösterip yaptırma	f	-	5	25	51	21	3.86	.79
	%	-	4.9	24.5	50.0	20.6		

Açıklama ve anlatma	f	-	2	6	49	45	4.34	.68
	%	-	2.0	5.9	48.0	44.1		
Eğitsel oyunlar	f	-	9	31	49	13	3.64	.81
	%	-	8.8	30.4	48.0	12.7		
Tartışma	f	-	11	36	35	20	3.62	.92
	%	-	10.8	35.3	34.3	19.6		
Değer çözümlene (Analiz etme)	f	-	12	40	36	14	3.50	.87
	%	-	11.8	39.2	35.3	13.7		
Soru-cevap	f	-	1	12	50	39	4.24	.69
	%	-	1.0	11.8	49.0	38.2		
Ahlaki muhakeme	f	-	13	28	44	17	3.63	.90
	%	-	12.7	27.5	43.1	16.7		
Öğüt verme	f	1	6	29	41	25	3.81	.90
	%	1.0	5.9	28.4	40.2	24.5		
İşbirlikli öğrenme	f	-	2	32	55	13	3.77	.68
	%	-	2.0	31.4	53.9	12.7		
Model olma	f	-	1	13	49	39	4.23	.70
	%	-	1.0	12.7	48.0	38.2		
Beyin fırtınası	f	-	2	19	62	19	3.96	.67
	%	-	2.0	18.6	60.8	18.6		
Hikayelerle öğretim	f	-	3	27	49	23	3.90	.77
	%	-	2.9	26.5	48.0	22.5		
Gezi ve gözlem	f	3	24	39	28	8	3.13	.96
	%	2.9	23.5	38.2	27.5	7.8		
Fotoğraf yorumlama	f	-	7	29	47	19	3.76	.83
	%	-	6.9	28.4	46.1	18.6		
Sokrates (Buldurma)	f	1	8	48	32	13	3.47	.85
	%	1.0	7.8	47.1	31.4	12.7		
Telkin	f	3	19	36	32	12	3.30	1.00
	%	2.9	18.6	35.3	31.4	11.8		

Tablo 2'deki verilere göre değerlerin öğretimi sürecinde öğretmenlerin uyguladıkları yöntem, teknik ve yaklaşımların kullanım sıklıklarına ilişkin seçenekler beşli derecelendirme ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde, öğretmenlerin değerleri öğretirken en sık uyguladıkları yöntem, teknik ve yaklaşımların açıklama ve anlatma ($\bar{X}=4.34$), soru-cevap ($\bar{X}=4.24$) ve model olma ($\bar{X}=4.23$) olduğu görülmektedir. En az uyguladıkları yöntem, teknik ve yaklaşımın ise gezi ve gözlem ($\bar{X}=3.13$), telkin ($\bar{X}=3.30$) ve drama ($\bar{X}=3.40$) olduğu görülmektedir. Çoğu zaman ve her zaman kullanım sıklığı dereceleri birlikte ele alındığı zaman öğretmenlerin açıklama ve anlatma yönteminin kullanımı %92.1, soru-cevap yönteminin kullanımı %87.2 ile ön plana çıkmıştır.

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirlenen değerleri kazanım sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin öğretmenlerin görüşlerine göre dağılımı Tablo 3' de sunulmuştur.

Tablo 3: Öğretmen Görüşlerine Göre Değer Öğretiminde Karşılaşılan Güçlüklerin Betimsel İstatistikleri

Karşılaşılan Güçlükler		Hiç bir zaman	Çok az	Ara sıra	Çoğu zaman	Her zaman	$\bar{X}$	SS
Öğr. çalışma kitabında değerlerle ilgili yeterli etkinlik olmaması	f	-	18	24	48	12	3.52	.91
	%	-	17.6	23.5	47.1	11.8		
Görsel-işitsel araç ve gereçlerin yetersiz olması	f	7	13	27	40	15	3.42	1.10
	%	6.9	12.7	26.5	39.2	14.7		
Öğretmen değer öğrt. ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmaması	f	32	35	23	9	3	2.17	1.06
	%	31.4	34.3	22.5	8.8	2.9		
Sınıfın fiziki ortamı	f	9	26	35	26	6	2.94	1.05
	%	8.8	25.5	34.3	25.5	5.9		
Sınıfın kalabalık olması	f	26	36	13	22	5	2.45	1.22
	%	25.5	35.3	12.7	21.6	4.9		
Ailenin olumsuz etkisi	f	5	14	26	38	19	3.50	1.09
	%	4.9	13.7	25.5	37.3	18.6		
Yetişkinlerin değer konusunda yeterli örnek olamaması	f	1	7	25	43	26	3.84	.92
	%	1.0	6.9	24.5	42.2	25.5		
Okul dışı çevrenin olumsuz etkisi	f	1	8	24	37	32	3.89	.97
	%	1.0	7.8	23.5	36.3	31.4		
Değerlerle ilgili etk. uygulanabilir olmaması	f	4	8	44	38	8	3.37	.88
	%	3.9	7.8	43.1	37.3	7.8		

Tablo 3'deki verilere göre aritmetik ortalamalara baktığımızda öğretmenlerin değer öğretiminde en çok karşılaştıkları güçlükler, okul dışı çevrenin olumsuz etkisi ($\bar{X}=3.89$), yetişkinlerin değer konusunda yeterli örnek olamaması ($\bar{X}=3.84$) ve öğrenci çalışma kitabında değerlerle ilgili yeterli etkinlik olmaması ($\bar{X}=3.52$) olduğu görülmektedir. En az karşılaştıkları güçlükler ise öğretmenlerin değer öğretimi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmaması ($\bar{X}=2.17$), sınıfın kalabalık olması ($\bar{X}=2.45$) ve sınıfın fiziki ortamı ($\bar{X}=2.94$) olduğu görülmektedir.

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirlenen değerleri sosyal yaşamlarında ne derece kullandıklarının öğretmenlerin görüşlerine göre dağılımı Tablo 4' de sunulmuştur.

Tablo 4: Öğretmen Görüşlerine Göre Öğrencilerin Değerleri Sosyal Yaşamlarında Ne Derece Kullandıklarıyla İlgili Betimsel İstatistikleri

Değerler		Çok				Çok yüksek	$\bar{X}$	SS
		düşük	Düşük	Orta	Yüksek			
Doğa sevgisi	f	5	11	45	36	5	3.24	.89
	%	4.9	10.8	44.1	35.3	4.9		
Duygu, düşüncelere saygı ve hoşgörü	f	5	22	44	27	4	3.02	.91
	%	4.9	21.6	43.1	26.5	3.9		
Türk büyüklerine saygı	f	3	12	41	39	7	3.34	.88
	%	2.9	11.8	40.2	38.2	6.9		
Aile birliğine önem verme	f	3	4	42	40	13	3.54	.87
	%	2.9	3.9	41.2	39.2	12.7		
Vatanseverlik	f	3	6	36	43	14	3.57	.90
	%	2.9	5.9	35.3	42.2	13.7		
Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme	f	6	8	33	46	9	3.43	.96
	%	5.9	7.8	32.4	45.1	8.8		
Bilimsellik	f	12	12	45	19	4	2.81	1.00
	%	11.8	21.6	44.1	18.6	3.9		
Yardımsızlık	f	5	9	36	41	11	3.43	.96
	%	4.9	8.8	35.3	40.2	10.8		
Bağımsızlık	f	3	15	45	28	11	3.28	.94
	%	2.9	14.7	44.1	27.5	10.8		
Misafirperverlik	f	3	5	26	55	13	3.68	.86
	%	2.9	4.9	25.5	53.9	12.7		

Tablo 4'deki aritmetik ortalamalar incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin sosyal yaşamlarında en yüksek düzeyde kullandıkları değerler "Misafirperverlik" ($\bar{X}=3.68$), "Vatanseverlik" ($\bar{X}=3.57$) ve "Aile birliğine önem verme" ($\bar{X}=3.54$) olduğunu görmekteyiz. En düşük düzeyde kullandıkları değerler ise "Bilimsellik" ($\bar{X}=2.81$), "Duygu, düşüncelere saygı ve hoşgörü" ($\bar{X}=3.02$) ve "Doğa sevgisi" ($\bar{X}=3.24$) olduğunu görmekteyiz.

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirlenen değerleri ne düzeyde kazandığını belirlemek için kullanılan ölçme değerlendirme türlerinin öğretmenlerin görüşlerine göre dağılımı Tablo 5' de sunulmuştur.

Tablo 5: Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlerin Ne Düzeyde Kazanıldığını Belirlemek İçin Kullanılan Ölçme Değerlendirme Türleri Betimsel İstatistikleri

Ölçme Değerlendirme Yöntem ve Teknikleri		Hiç bir	Çok	Ara	Çoğu	Her	$\bar{X}$	SS
		zaman	az	sıra	zaman	zaman		
Gözlem yapma	f	1	5	23	47	26	3.90	.87
	%	1.0	4.9	22.5	46.1	25.5		

Soru-cevap	f	1	-	12	61	28	4.12	.68
	%	1.0	-	11.8	59.8	27.5		
Yazılı ve sözlü anlatım	f	-	2	9	64	27	4.13	.64
	%	-	2.0	8.8	62.7	26.5		
Portfolyo	f	5	15	53	27	2	3.05	.83
	%	4.9	14.7	52.0	26.5	2.0		
Proje çalışması	f	5	16	52	22	7	3.09	.91
	%	4.9	15.7	51.0	21.6	6.9		
Öz değerlendirme formu	f	3	11	36	39	13	3.47	.95
	%	2.9	10.8	35.3	38.2	12.7		
Derecelendirme ölçeği	f	2	12	37	42	9	3.43	.88
	%	2.0	11.8	36.3	41.2	8.8		

Tablo 5'deki veriler incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre değerlerin ne düzeyde kazanıldığını belirlemek için, ölçme değerlendirme türlerinden en çok kullanılanları yazılı ve sözlü anlatım ($\bar{X}=4.13$), soru-cevap ($\bar{X}=4.12$) ve gözlem yapma ($\bar{X}=3.90$) olduğu görülmektedir. Ölçme değerlendirme türlerinden en az kullanılanları ise portfolyo ($\bar{X}=3.05$) ve proje çalışması ($\bar{X}=3.09$) olarak tespit edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde öğretmen görüşlerine göre; değer kazanımını etkileyen faktörler, değer öğretiminde uygulanan yöntem, teknik ve yaklaşımların kullanım sıklığı, değer öğretiminde karşılaşılan güçlükler, öğrencilerin değerleri sosyal yaşamda ne derece kullandıkları, değerlerin ne düzeyde kazanıldığını belirlemek için kullanılan ölçme değerlendirme yöntem ve teknikleri, değer öğretiminde ve değerlerin kazanımında karşılaştıkları farklı güçlükler ve uygulanabilecek çözüm önerileri araştırılıp elde edilen sonuçlar yer almaktadır.

1. Öğretmenlerin görüşlerine göre dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerin kazanımını arkadaş çevresi, ailenin eğitim düzeyi ve medyanın önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. En az etkileyen faktörler ise diğer dersler ve sosyal bilgiler dersi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Baydar (2009) yapmış olduğu çalışmada değer kazanımını etkileyen en önemli faktörlerin medya, aile ve arkadaş çevresi olduğu sonucuna ulaşması bu araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Akbaş (2004), Tokdemir (2007), Kurtde Fidan (2009), Yalar (2010) ve Yazar (2012) yaptıkları çalışmalarda değerlerin kazandırılmasını zorlaştıran etmenlerden birinin de medya olduğunu ifade etmişlerdir.

2. Öğretmenlerin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerleri öğretirken en sık uyguladıkları yöntem, teknik ve yaklaşımların açıklama ve anlatma, soru-cevap ve model olma olduğu belirlenmiştir. En az uyguladıkları yöntem, teknik ve yaklaşımın ise gezi ve gözlem, telkin ve drama olduğu görülmektedir.

Baydar (2009)'ın beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenleriyle gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre öğretmenler soru-cevap, örnek olay, açıklama ve anlatma yöntemlerini değer öğretimi sürecinde çok sık kullandıkları, drama ve eğitsel oyunların diğer yöntem ve tekniklere göre daha az kullanıldığı belirlenmiştir. Çelik (2010) çalışmasında öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun değer öğretimi sürecinde değeri açıklama yaklaşımını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Varol (2013) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerleri kazandırmak için en çok değer açıklama yaklaşımını kullandıklarını tespit edilmiştir. Telkin yaklaşımının

ise en az kullanılan yaklaşım olduğu belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerlerin öğretiminde model olmayı önemsedikleri de araştırmanın sonuçlarındandır. Yalar (2010) çalışmasında öğretmenlerin değer eğitiminde değer öğretme yaklaşımlarından değer açıklamak, ahlaki muhakeme ile soru-cevap, örnek olay gibi yöntemleri sıklıkla kullandıkları belirlenmiştir. Bulgular araştırma bulgularını desteklemektedir. Yiğittir ve Öcal (2011) ve Çengelci (2010) çalışmalarında öğretmenlerin değer öğretiminde en çok telkin yaklaşımını kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada ise en az telkin yaklaşımının kullanılması araştırma sonuçlarıyla örtüşmemektedir.

3. Öğretmenlerin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerleri öğretme sürecinde en çok karşılaştıkları güçlükler; okul dışı çevrenin olumsuz etkisi, yetişkinlerin değer konusunda yeterli örnek olamaması ve öğrenci çalışma kitabında değerlerle ilgili yeterli etkinlik olmaması tespit edilmiştir. Öğretmenler kendilerinin değerler eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını ve sınıfın fiziki durumunun değerlerin öğretimine etkisinin olmadığını belirtmişlerdir.

Baydar (2009) çalışmasında öğretmen görüşlerine göre değer öğretiminde karşılaşılan sorunların başında yetişkinlerin değerlere örnek olamaması, okul dışı çevrenin olumsuz etkisi, ailenin olumsuz etkisi ve sınıfın kalabalık olması yer almaktadır. Değer öğretiminde, öğretmenlerin değer öğretiminde yeterli bilgiye sahip olmaması, programın yeterince etkili olmaması gibi etkenlerin en az yaşanan sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Kurtdele Fidan (2013) çalışmasında öğretmenlerin sosyal bilgiler programında değerlerle ilgili yer alan etkinliklerin yetersiz olduğu, kazanımlara verilen sürenin yetersiz olduğu ve konuların yoğun ve programın ağır olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kuş (2009) çalışmasında değerleri kazandırmada ilköğretim programlarının ve örtük programın etkililiğini 8.sınıf öğretmen ve öğrencilerin görüşlerine göre incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre aile, değerlerin kazandırılmasında en önemli etken olarak belirlenmiştir. Çengelci (2010) çalışmasında değer öğretiminde karşılaşılan sorunların aile, toplumun değerler eğitimi yeterince desteklememesi, medyanın olumsuz etkisi ve arkadaşlarından kaynaklanan sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Öğretmen görüşlerine göre dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal yaşamlarında en yüksek düzeyde kullandıkları değerler "Misafirperverlik", "Vatanseverlik" ve "Aile birliğine önem verme" olduğunu, en düşük düzeyde kullandıkları değerler ise "Bilimsellik", "Duygu, düşüncelere saygı ve hoşgörü" ve "Doğa sevgisi" olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tokdemir (2007), Kılcan (2009) ve Yiğittir ve Öcal (2011) yaptıkları çalışmalarda tarih öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik ve milli birlik beraberlik değerlerini öğrencilere kazandırılması gereken en önemli değerler olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmada da öğrencilerin sosyal yaşamlarında en yüksek düzeyde kullandıkları değerlerden bir tanesi de vatanseverlik değeri olduğunu dikkate alırsak birbirini destekleyici sonuçların olduğunu söyleyebiliriz.

5. Öğretmen görüşlerine göre değerlerin ne düzeyde kazanıldığını belirlemek için, ölçme değerlendirme türlerinden en çok kullanılanları; yazılı ve sözlü anlatım, soru-cevap ve gözlem yapma olduğu, en az kullanılanları ise portfolyo ve proje çalışması olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yalar (2010) çalışmasında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun gözlem yapma, soru-cevap ve anlatım gibi ölçme değerlendirme türlerini sıklıkla kullandıkları buna karşılık portfolyo, proje ve öz değerlendirme gibi ölçme değerlendirme türlerini pek sık kullanılmadığı sonucuyla paralellik göstermektedir. Varol (2013) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadığını belirlemek için ölçme değerlendirme türlerinden en fazla gözlem tekniğini kullandıklarını belirtmişlerdir. Çelik (2010) çalışmasında öğretmenlerin, öğrencilerin değerleri kazanmalarına yönelik olarak derecelendirme (rubrik) ve portfolyo gibi değerlendirme araçlarını az kullandıkları tespit edilmiştir. Can (2008) tarafından yapılan çalışmada öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını en çok öğrencilerin davranışlarını gözlemleyerek anladıklarına yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Bütün bu sonuçlara baktığımızda bu araştırma sonuçlarını destekler nitelikte olduğunu görmekteyiz.

6. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde belirlenen değerlerin öğretiminde karşılaştıkları güçlüklerle yönelik çözüm önerilerinde; programda değerler ile ilgili etkinlikler zenginleştirilmeli, kitle iletişim araçları değerlere destek verebilecek programlar sunmalı, ailelerin değerler konusunda farkındalıklarının artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Yıldırım'ın (2009) öğretmenlerin değer eğitimiyle ilişkin görüşlerinin alındığı araştırmasında da, ailelere, öğretmenlere ve medyaya sağlanacak gerekli eğitimlerle sorunların azalacağı ve değer eğitiminin ailede başlaması ve okulda devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

ÖNERİLER

1. Öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde anlatma, soru-cevap gibi klasik yöntemleri kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu yöntemlerin yerine öğrenci merkezli yöntem teknikleri daha sık kullanmaları önerilebilir.
2. Özellikle bilimsellik değeri için, yapılandırmacılık yaklaşımı ve öğrenci merkezli eğitime uygun etkinlikler yeniden oluşturulmalıdır.
3. Ailenin değerler eğitimindeki rolü düşünüldüğünde öncelikle ailelerin kazandırılmak istenen değerlere sahip olmasının önemi anlaşılmaktadır. Bu amaçla ailelere, öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerle ilgili seminer veya eğitim programları ve projeler hazırlanarak uygulanabilir.
4. Ders kitabı ve öğrenci çalışma kitaplarında değerlerle ilgili yer alan etkinliklerin sayısı, etkinliklerin niteliği, metinlerin içeriği gibi özellikler öğrencilerin seviyesine göre geliştirilebilir.
5. Değerlerin öğretiminde okul, aile, medya ve çevre işbirliğine gereken önem verilmelidir.
6. Öğretmenlerin öğrenciler tarafından gözlemlenen ve model olarak kabul edilen kişiler olduğu unutulmamalı, sadece öğretmenlerin değil tüm okul personelinin de değerleri kazandırmada öğrencilere model olmalıdır.

KAYNAKÇA

Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan sorunların değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Beil, B. (2003). *İyi çocuk, zor çocuk* (Çev. C. Yorulmaz). Ankara: Arkadaş Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Pegem A.

Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çağlar, A. (2005). Okul öncesi dönemde değerler eğitimi. M. Sevinç (Ed.). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Çelik, F. (2010). *5.sınıf sosyal bilgiler programında sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin kazandırılmasına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Deveci, H., Karadağ, R. ve Yılmaz, F. (2008). İlköğretim öğrencilerinin şiddet algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (24), 351-368.

Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırıcı bir yaklaşım*. (2. Baskı). (ss. 255-286). Ankara: Pegem A.

Doğanay, A. (2011). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaş Eğitimi* (ss. 225-272). Ankara: Pegem Akademi.

Hökelekli, H. ve Gündüz, T. (2007). Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğilimleri. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi* (ss. 371-396). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138- 145.

Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi* (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kılcan, B. (2009). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri (Kırşehir İli Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2 (2), 1-18.

Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388.

Kuş, D. (2009). *İlköğretim programlarının, örtük programın ve okul dışı etmenlerin değerleri kazandırma etkililiğinin 8. sınıf ilköğretim öğrencilerinin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2014). *Değerler eğitimi* (2.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Yayımlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi* (2. baskı). Ankara: Akçağ.

Yazar, T. (2012). Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2 (1).

Yel, S. ve Aladağ, S. (2009). Sosyal bilgilerde değerlerin öğretimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 118-145). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers. A phenomological approach. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35, 165- 184.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13(20), 117-124.